

LUBUSKI URZĄD WOJEWÓDZKI
WYDZIAŁ POLITYKI SPOŁECZNEJ

RAPORT
readaptacja skazanych
- udzielane wsparcie osobom skazanym

Opracowali:

Teresa Ozimek
Krzysztof Frisoli

Gorzów Wlkp., 2019 r.

SPIS TREŚCI:

WSTĘP	3
I. OBOWIĄZEK PRAWNY OŚRODKÓW POMOCY SPOŁECZNEJ.....	5
II. METODOLOGIA BADAŃ	7
III. SPOSÓB REALIZACJI ZADANIA, W LUBUSKICH OŚRODKACH POMOCY SPOŁECZNEJ	9
IV. POTRZEBY I OCZEKIWANIA LUBUSKICH OŚRODKÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W READAPTACJI SKAZANYCH I ICH RODZIN	12
V. POROZUMIENIA O WSPÓLPRACY.....	14
VI. DOBRE PRAKTYKI.....	15
PODSUMOWANIE, WNIOSKI.....	18
WYTYCZNE DLA OŚRODKÓW POMOCY SPOŁECZNEJ	20

Wstęp.

Poprzez readaptację rozumiemy – „ponowne przystosowanie człowieka chorego lub niepełnosprawnego do czynnego, samodzielnego życia w społeczeństwie i do pracy zawodowej (readaptacja społeczna i readaptacja zawodowa). O readaptacji społecznej (środowiskowej) mówimy również w znaczeniu powrotu do życia społecznego osób okresowo wyizolowanych z naturalnego życia społecznego.”¹ Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, stanowią natomiast jeden z ustawowych powodów przyznawania pomocy społecznej.² Główny cel pomocy społecznej, opiera się natomiast na pomocy osobom i rodzinom w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie same pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, możliwości i zasoby.³ Pomoc społeczna odgrywa zatem bardzo ważną rolę w procesie readaptacji skazanych i ich rodzin.

Najbliżej miejsca zamieszkania klienta, osoby, która wraca do swojego środowiska znajduje się ośrodek pomocy społecznej. Ośrodek pomocy społecznej, jest bardzo często instytucją tzw. „pierwszego kontaktu” dla osoby, która opuszcza jednostkę penitencjarną. I to na nim spoczywa największy ciężar realizacji zadania. Musi rozpoznać sytuację, potrzeby i możliwości klienta oraz jego zasoby środowiskowe. Następnym krokiem jest pomoc. Pomoc jednak będzie profesjonalna wówczas, gdy w oparciu o dobre rozpoznanie powyższych elementów, zostanie rzetelnie zaplanowana. Tu pojawia się jednak problem. Ośrodki nie mają wiedzy o potrzebach tych klientów, dopóki przebywają oni w jednostkach penitencjarnych. Nie zawsze wiedzą o tym, że odbywają oni karę pozbawienia wolności. Praktyka wygląda często tak, że klient, po opuszczeniu jednostki penitencjarnej oczekuje wsparcia od razu, niezwłocznie. Skazany prosi o konkretne wsparcie: najczęściej finansowe, bądź w postaci schronienia. Już na tym etapie, może pojawić się problem dla pomocy społecznej. Jednak czasowa jego izolacja oznacza wielokrotnie również osłabione więzi rodzinne, brak pracy, brak akceptacji środowiska. Pomoc społeczna z jednej strony ma zabezpieczyć podstawowe potrzeby klienta, a z drugiej poprowadzić profesjonalną pracę socjalną, w kierunku jego readaptacji w rodzinie i środowisku.

¹ Definicja z <https://pl.wikipedia.org/wiki/Readaptacja>

² Art. 17 pkt.16a ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2018 poz. 1508 ze zm.).

³ Art. 2 pkt. 1 cyt. ustawy o pomocy społecznej.

Żeby ułatwić przepływ informacji nt. ewentualnych potrzeb społecznych skazanych i ich rodzin, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Centralny Zarząd Służby Więziennej - 12 listopada 2015r. - podpisali List Intencyjny o partnerskiej współpracy. § 2 Listu zobowiązuje dyrektora zakładu karnego do ustalenia w porozumieniu z kierownikiem ośrodka pomocy społecznej, właściwym ze względu na siedzibę zakładu karnego, zakresu i zasad współpracy.

Raport został zatem opracowany po to, aby usprawnić proces wsparcia skazanych i ich rodzin, w trakcie ich pobytu w jednostkach penitencjarnych, i/lub po ich opuszczeniu. Jego treści zawierają informację o sposobie ich realizacji a także oczekiwania i potrzeby jednostek w readaptacji skazanych i ich rodzin. W raporcie ujęto również „dobre praktyki” wypracowane przez jednostki na rzecz skutecznego wsparcia osób skazanych i ich rodzin.

I. Obowiązek prawny ośrodków pomocy społecznej

Przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2018 poz. 1508 ze zm.), jasno wskazują obowiązek udzielania pomocy osobom i rodzinom, w szczególności z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Najważniejsze ustawowe formy pomocy, realizowane z poziomu gminy to:

- praca socjalna;
- świadczenia pieniężne;
- pomoc rzeczowa i usługowa;
- zapewnienie schronienia;
- zapewnienie posiłku oraz odzieży;
- aktywizacja zawodowa.

Zadania pomocy społecznej w gminie realizuje ośrodek pomocy społecznej. Może on również współpracować z powiatowym centrum pomocy rodzinie (poziom powiatu), które ustawowo zapewnia przede wszystkim:

- interwencję kryzysową;
- poradnictwo specjalistyczne;
- programy korekcyjno – edukacyjne.

Realizację zadań pomocy społecznej wspierają również, lokalnie działające organizacje pozarządowe.

List intencyjny o partnerskiej współpracy pomiędzy Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej a Centralnym Zarządem Służby Więziennej, podpisany 12 listopada 2015 r., ma na celu, ustalenie zasad współpracy, w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób zwalnianych z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz rodzin osób pozbawionych wolności. Intencją stron jest zawarcie współpracy mającej na celu:

- przeciwdziałanie pogłębianiu się zjawiska izolacji i wykluczenia społecznego osób opuszczających zakłady karne i areszty śledcze,
- koordynacje działań instytucji i organów udzielających pomocy społecznej w ramach świadczeń z pomocy społecznej oraz pomocy postpenitencjarnej.

Głównym zadaniem Listu Intencyjnego, jest wypracowanie pomiędzy stronami – Ośrodkiem Pomocy Społecznej i Zakładem Karnym – działań w przygotowaniu osób opuszczających zakład karne do społecznej readaptacji. W tym celu Dyrektor Zakładu Karnego w porozumieniu z Kierownikiem Ośrodka Pomocy Społecznej, właściwego ze względu na siedzibę zakładu karnego, ustala zakres i zasady współpracy pracowników socjalnych ośrodka pomocy społecznej z przedstawicielami administracji zakładu karnego.

Z dokumentu wynika, że ośrodki pomocy społecznej oraz zakłady karne powinny podejmować szereg wspólnych działań, zmierzających w szczególności do:

- utrzymywania więzi pomiędzy osobami przebywającymi w zakładach karnych, a ich rodzinami;
- inspirowania i promowania nowych rozwiązań w zakresie reintegracji ze społeczeństwem;
- współuczestniczenia w inspirowaniu, opracowywaniu, wdrażaniu programów readaptacji społecznej mających na celu ukierunkowanie skazanych i ich rodzin do podniesienia jakości życia rodzin osadzonych oraz właściwego przygotowania skazanych do powrotu do społeczeństwa;
- zapewnienia sprawnej komunikacji i przepływu informacji pomiędzy stronami;
- umożliwienia osadzonym i ich rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, możliwości i zasoby;
- podejmowania działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia się osadzonych i ich rodzin oraz integracji ze środowiskiem otwartym;
- podejmowania działań zmierzających do przeciwdziałania bezdomności;
- współdziałania w umieszczeniu w domu pomocy społecznej osób zwalnianych z zakładów karnych, a wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie mogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych;
- współpracy i współdziałania z instytucjami specjalistycznymi oraz organizacjami pozarządowymi w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii oraz skutków negatywnych zjawisk społecznych.

II. Metodologia badań.

Wojewoda Lubuski nadzoruje i kontroluje m.in. sposób realizacji tego zadania w ośrodkach pomocy społecznej. Na tej podstawie gromadzi dane statystyczne, wyciąga wnioski z postępowań kontrolnych, organizuje spotkania, konferencje, uczestniczy w radach i zespołach tematycznych.

Do raportu użyte zostały zatem dane i informacje z następujących sprawozdań/dokumentów:

- sprawozdanie roczne: MPiPS-03 za 2017 rok;
- sprawozdanie roczne: MPiPS-03 za 2018 rok;
- sprawozdanie roczne: Zakłady Karne za lata 2013 - 2015;
- sprawozdanie jednorazowe: Informacja nt. udzielanego wsparcia osobom skazanym, i ich rodzinom za okres 2016-2018 r.
- pisma od 59 ośrodków pomocy społecznej – odpowiedzi na pismo Wydziału Polityki Społecznej z 10 sierpnia 2016r.;
- pisma od 59 ośrodków pomocy społecznej – odpowiedzi na pismo Wydziału Polityki Społecznej z 02 marca 2017r.;
- pisma od 53 ośrodków pomocy społecznej – odpowiedzi na pismo Wydziału Polityki Społecznej z 04 kwietnia 2018r.;

Informacje zawarte w raporcie są również wynikiem wniosków:

- z postępowań kontrolnych w ośrodkach pomocy społecznej, w okresie 2015 - 2017,
- z konferencji nt. „Pomoc społeczna wobec osób opuszczających Zakłady Karne/Areszty Śledcze i ich rodzin”, która odbyła się 13 lutego 2017r.;
- z udziału przedstawiciela Wydziału Polityki Społecznej w pracach Społecznej Rady ds. Readaptacji i Pomocy Skazanym, działającej przy Sądzie Okręgowym w Gorzowie Wlkp.

Zebrane dane pozwoliły na udzielenie odpowiedzi na postawione następujące hipotezy:

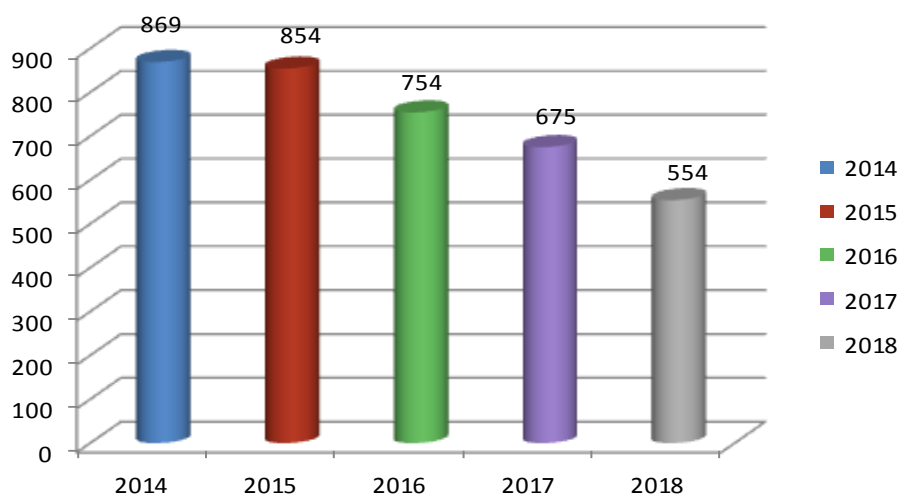
- osobie opuszczającej zakład karny, a także jej rodzinie, udzielane jest wsparcie adekwatne do rozpoznanych potrzeb;

- realizowane są zapisy Listu Intencyjnego o partnerskiej współpracy, szczególnie w części dotyczącej porozumienia pomiędzy dyrektorem jednostki penitencjarnej, a kierownikiem właściwego ośrodka pomocy społecznej,
- porozumienia o wzajemnej współpracy, o których mowa w treści listu intencyjnego, uwzględniają wszystkie ewentualne potrzeby osadzonych, w jednostkach penitencjarnych woj. lubuskiego.

III. Sposób realizacji zadania, w lubuskich ośrodkach pomocy społecznej

W województwie lubuskim funkcjonują 82 ośrodki pomocy społecznej (adekwatnie do liczby gmin). Udzielają one wsparcia osobom i rodzinom z wielu różnych powodów. Trudności w przystosowaniu się do życia, po opuszczeniu zakładu karnego, to zatem jeden z wielu powodów udzielania pomocy społecznej.

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat (2014 – 2018), notuje się 36% spadek rodzin korzystających z pomocy społecznej z tego powodu (z 869 w 2014r., do 554 rodzin w 2018r.). Dodać warto jednak, że spada również ogólna liczba osób korzystających z pomocy społecznej z 93.421 w 2014r. do 60.504 w 2018r. tj. o 35%. Udział % osób korzystających z tego powodu - do ogółu korzystających z pomocy społecznej na przestrzeni tych lat spada.

Wykres 1. Pomoc przyznawana rodzinom z powodu trudności w przystosowaniu się po zwolnieniu z zakładu karnego w latach 2014 - 2018⁴

Zmniejszył się również udział gmin w realizacji tego zadania. W 2018 r., 11 gmin nie udzielało wsparcia tej grupie osób⁵, podczas gdy w 2014 r. były to tylko 2 gminy. Największy spadek nastąpił w roku w 2016 r. – pomocy z tego powodu nie udzielało 10 gmin.

Spada liczba osób opuszczających zakłady karne i ich rodzin, którym ośrodki pomocy społecznej w latach 2013 – 2018 udzieliły wsparcia. Nastąpił 18% spadek udzielanego

⁴ Dane MRPiPS – 03

⁵ Babimost, Brody, Dąbie, Lubrza, Łagów, Maszewo, Nowa Sól (gm.), Pszczew, Santok, Słońsk, Trzciel.

wsparcia osobom zwalnianym z zakładów karnych, a także o 44% udzielanego wsparcia rodzinom osadzonych, na wniosek osoby odbywającej karę pozbawienia wolności. Nastąpił również 47% spadek osób, które powróciły do swojego środowiska oraz rodzin - po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności. Mniejsza liczba osób podejmowała zatrudnienie – również w tym zakresie nastąpił 7% spadek.

Ośrodki Pomocy Społecznej wskazywały, że najczęściej udzielały tym osobom:

- pomocy finansowej (zasiłek okresowy, celowy),
- pracy socjalnej,
- poradnictwa psychologicznego i prawnego
- wsparcia asystenta rodziny,
- wspierały aktywizację zawodową, we współpracy z powiatowymi urzędami pracy (kierowanie do prac społeczno-użytecznych, centrum integracji społecznej);
- organizacji schronienia (mieszkań socjalnych, schronień w placówkach dla osób bezdomnych, wypełnianiu wniosków o przydział mieszkań z zasobów gminy).

Ośrodki pomocy społecznej same przyznawały, że sytuacja socjalno-bytowa tych osób nie pozwala im prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie. Dobra jest sytuacja mieszkaniowa połowy skazanych, którzy powrócili do rodzin.

W realizacji zadań na rzecz skazanych Ośrodki Pomocy Społecznej współpracowały z:

- organizacjami pozarządowymi, głównie na rzecz pomocy żywnościowej;
- powiatowymi centrami pomocy rodzinie – w kierowaniu sprawców przemocy w rodzinie do programów korekcyjno-edukacyjnych, udziału w grupach AA, terapii uzależnień, poradnictwa specjalistycznego.

Z informacji przedstawionych przez Ośrodki Pomocy Społecznej wynika, że niewielki odsetek ww. grupy osób objęty jest długotrwałym programem pomocy. Wyniki postępowań kontrolnych prowadzonych w ośrodkach pomocy społecznej również wskazują, że pomoc polega głównie na pomocy finansowej (zasiłki), pomocy rzeczowej (paczki żywnościowe, posiłek) a także w formie pracy socjalnej (bez uszczegółowienia jej sposobu, narzędzi, metod). Ośrodki nie planowały pomocy w oparciu o rozpoznanie potrzeb, możliwości,

zasobów środowiskowych klienta. Nie zakładały realizacji celu, do którego w pracy socjalnej powinny dążyć. Plan pomocy, często nie był adekwatny do rozpoznanej sytuacji.

Sporadycznie zawierano kontrakt socjalny, jako narzędzie zobowiązujące do działań obie strony (klienta i pracownika socjalnego). Ogólne wnioski z postępowań kontrolnych są następujące:

- brak przepływu informacji pomiędzy ośrodkiem pomocy społecznej, a zakładem karnym;
- nie w pełni realizowana wzajemna współpraca pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej, a zakładami karnymi;
- brak dokumentacji potwierdzającej współpracę ośrodka pomocy społecznej z zakładem karnym;
- niedostateczne dokumentowanie działań;
- nieadekwatny plan pomocy do rozpoznanej sytuacji klienta (trudności w rozpoznaniu potrzeb klienta, konstruowaniu planu, oceny jego założeń).

IV. Potrzeby i oczekiwania lubuskich ośrodków pomocy społecznej w readaptacji skazanych i ich rodzin

Wydział Polityki Społecznej w latach 2016 – 2018 trzykrotnie prosił lubuskie ośrodki pomocy społecznej o informacje nt. sposobu realizacji zadania. Na pierwsze pismo z 2016 r. odpowiedziało 59 ośrodków⁶. Na następne, drugie pismo odpowiedziało również 59 ośrodków⁷. Na kolejne, ostatnie pismo odpowiedziały 53 ośrodki⁸. Pisma dotyczyły podejmowanych działań na rzecz osób skazanych i ich rodzin. Pismami z 10 sierpnia 2016r.; z 02 marca 2017r. oraz z 14 kwietnia 2018r. Wydział prosił jednostki o wskazanie proponowanych rozwiązań realizacji założeń Listu, sposobu realizacji Listu Intencyjnego. Wojewoda Lubuski skierował również apel o uregulowanie zasad współpracy z przedstawicielami zakładów karnych. Prośby dotyczyły także wdrażania nowych, kreatywnych, a także sprawdzonych już rozwiązań w readaptacji (odpowiedzi jednostek zostały szczegółowo opisane w pkt. 5, jako działania ośrodków pomocy społecznej). Pismo z 02 marca 2017r. nawiązywało do zorganizowanej w Lubuskim Urzędzie Wojewódzkim 13 stycznia 2017r. konferencji nt. readaptacji i pomocy skazanym i ich rodzinom.

W pismach sugerowano również, zawarcie w porozumieniach zapisu dot. obowiązku informowania właściwego ośrodka - wg ostatniego miejsca zameldowania osadzonego - wychodzącego na wolność.

⁶ Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Lubsko, Pszczew, Bogdaniec, Ośno Lubuskie, Strzelce Krajeńskie, Lubiszyn, Małomice, Kłodawa, Babimost, Kargowa, Bobrowice, Łagów, Przytoczna, Wymiarki, Bytom Odrzański, Świebodzin, Skwierzyna, Rzepin, Skąpe, Szlichtyngowa, Witnica, Zbąszynek, Gubin m., Iłowa, Stare Kurowo, Żagań gm., Nowogród Bobrzański, Dąbie, Sława, Drezdenko, Santok, Żary m., Torzym, Lubrza, Otyń, Jasień, Lipinki Łużyckie, Brzeźnica, Czerwieńsk, Brody, Dobiegniew, Krosno Odrzańskie, Szprotawa, Siedlisko, Łęknica, Zabór, Cybinka, Międzyrzecz, Słońsk, Bytnica, Kolsko, Sulechów, Żagań m., Nowe Miasteczko, Wschowa, Nowa Sól m., Deszczno.

⁷ Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Babimost, Bledzew, Bobrowice, Bogdaniec, Brzeźnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Czerwieńsk, Dąbie, Deszczno, Dobiegniew, Drezdenko, Gozdnicza, Gubin gm., Iłowa, Jasień, Kargowa, Kłodawa, Kolsko, Kostrzyn n/O, Krosno Odrzańskie, Lipinki Łużyckie, Lubiszyn, Lubrza, Lubsko, Łagów, Łęknica, Małomice, Międzyrzecz, Niegosławice, Nowa Sól m., Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Ośno Lubuskie, Otyń, Przewóz, Pszczew, Skwierzyna, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szczaniec, Szprotawa, Świebodzin, Trzciel, Tuplice, Witnica, Wschowa, Zabór, Zbąszynek, Żagań gm., Żagań m., Żary gm., Żary m.

⁸ Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok, Witnica, Gubin m., Bobrowice, Gubin gm., Krosno Odrzańskie, Międzyrzecz, Nowa Sól m., Bytom Odrzański, Kolsko, Nowe Miasteczko, Siedlisko, Cybinka, Górzycza, Ośno Lubuskie, Słubice, Drezdenko, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Zwierzyn, Słońsk, Sulęcín, Skąpe, Świebodzin, Zbąszynek, Sława, Szlichtyngowa, Wschowa, Babimost, Bojadła, Czerwieńsk, Kargowa, Nowogród Bobrzański, Gozdnicza, Brzeźnica, Iłowa, Niegosławice, Szprotawa, Żagań gm., Żary m., Brody, Jasień, Lubsko, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żary gm.

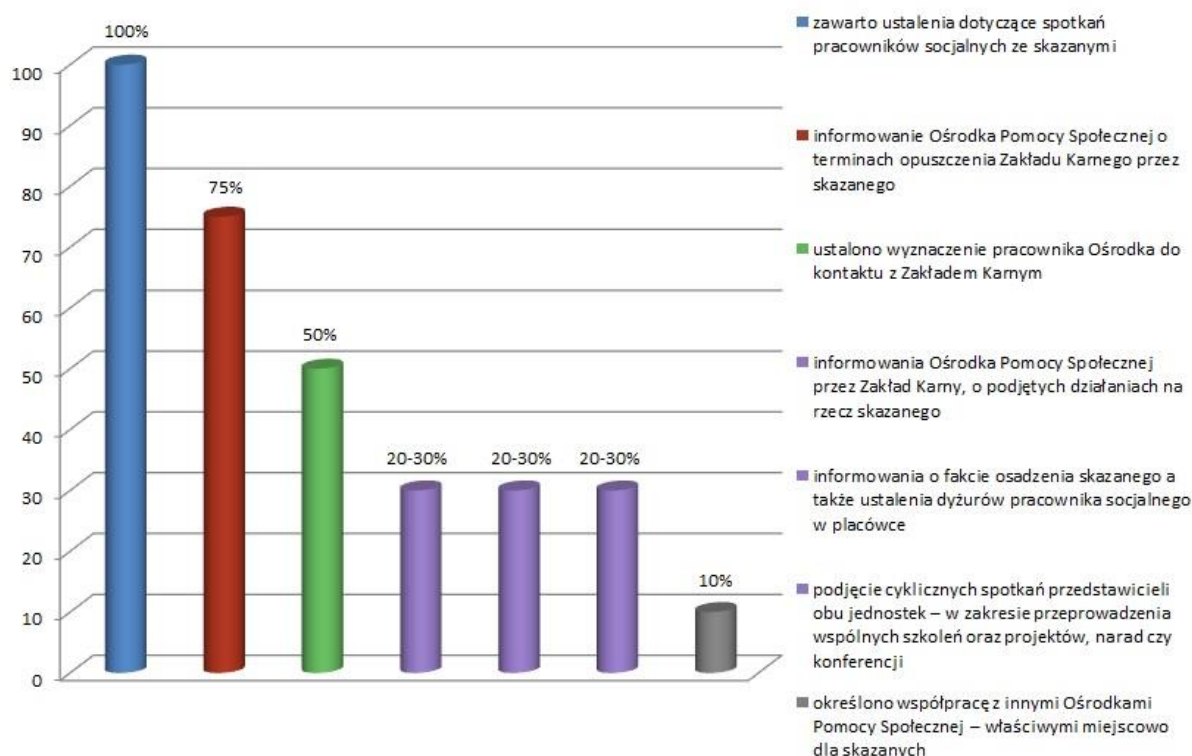
W odpowiedziach na pytania dotyczące realizacji zapisów Listu Intencyjnego Ośrodków wskazały na czynniki, utrudniające jego prawidłową realizację. Wyartykułowały swoje oczekiwania wobec jednostek penitencjarnych. Poniżej przedstawiamy najczęściej powtarzające się w pismach Ośrodków problemy i oczekiwania:

Ośrodki oczekują od Zakładów Karnych i Aresztów Śledczych następujących informacji:

- o fakcie osadzenia skazanego, co ułatwi pracę z rodziną - rodziny często ukrywają ten fakt;
- o działaniach podjętych wobec skazanego w trakcie odbywania kary, np.: terapiach, zajęciach prowadzonych w placówce;
- o konieczności kontynuacji terapii i jej zakresie;
- o zainteresowaniach osadzonych;
- o terminie opuszczenia placówki minimum na 1 m-c przed jej opuszczeniem. Czas potrzebny do realizacji programów, które mają na celu pomoc skazanym oraz do zaplanowania wsparcia i mediacji rodzinie osadzonego, szczególnie gdy sprawował opiekę nad rodziną;
- o sytuacji osadzonego w zakresie pobytu lub opuszczeniu zakładu karnego. Dane te pozwolą na wcześniejsze przygotowanie pomocy socjalnej więźniom przebywającym w ZK oraz tym wychodzącym na wolność.
- nt. Ośrodków, które funkcjonują na terenie gminy, gdzie znajduje się ZK;
- o fakcie opuszczenia przez skazanego jednostki penitencjarnej - Ośrodki często nie posiadają wiedzy, że osoba była osadzona.

V. Porozumienia o współpracy.

Aktualnie wszystkie jednostki penitencjarne⁹ - 4 Zakłady Karne i 3 Areszty Śledcze - działające na terenie województwa lubuskiego zawarły porozumienia o współpracy z właściwymi miejscowo ośrodkami pomocy społecznej.

Wykres 2. Zawarte ustalenia w ramach zawartych porozumień Ośrodków Pomocy Społecznej z zakładami karnymi.

Poprosiliśmy ośrodki pomocy społecznej (pismo z 4 kwietnia 2018 r., znak: PS-I.9421.2.85.2018.KFri), z terenu województwa lubuskiego o przedstawienie stanu realizacji Listu Intencyjnego z 12 listopada 2015r. podpisanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i Centralny Zarząd Służby Więziennej.

⁹ Zakłady Karne usytuowane są na terenie gminy/miasta: Gorzów Wlkp., Słońsk (Oddział Zewnętrzny), Nowogród Bobrzański w Krzywańcu, Gubin w Wałowicach (Oddział Zewnętrzny). Areszty Śledcze znajdują się na terenie gmin: Lubsko, Międzyrzecz, Zielona Góra. Areszt Śledczy w Nowej Soli zakończył działalność z dniem 31 marca 2018 r.

W szczególności interesowały nas te ośrodki, które miały podpisane porozumienie o współpracy z przedstawicielami jednostek penitencjarnych, i efektów realizacji w 2017r. następujących założeń:

- spotkań pracowników socjalnych ze skazanymi (w tym wyznaczenie pracowników do kontaktu z ZK),
- informowania o terminie opuszczenia placówki penitencjarnej przez skazanego/ ewentualnie osadzenia,
- współpracy na rzecz wsparcia tych skazanych, których miejsce zamieszkania jest poza terenem działania ośrodka pomocy społecznej i placówki penitencjarnej,
- informowania o podjętych działaniach na rzecz skazanego i jego sytuacji,
- cyklicznych spotkań przedstawicieli obu jednostek (szkolenia, narady, konferencje, wspólne projekty),
- innych rozwiązań pomocowych dla ww. grupy osób.

Na ww. pismo odpowiedziały 53 ośrodki pomocy społecznej (tj. 64,6% ogółu ośrodków);

- 22 ośrodki deklarują, że miały podpisane porozumienia na mocy Listu Intencyjnego z 12 listopada 2015r. Jednocześnie 31 Ośrodków nie miało podpisanego porozumienia jednak część z nich deklaruje, że realizowało zasady zawarte w Liście Intencyjnym;
- 38% Ośrodków podejmuje cykliczne spotkania ze służbami penitencjarnymi, Przekazywane są osadzonym ulotki informacyjne;
- 28% Ośrodków otrzymuje informacje o terminie opuszczenia placówki przez osadzonego. 15% Ośrodków wyznacza pracowników socjalnych do współpracy. Pracownicy socjalni prowadzą spotkania, pogadanki z osadzonymi;
- część Ośrodków sama zasięga informacji o terminie opuszczenia placówki przez osadzonego. 2 Ośrodki proponowały osadzonym wzięcie udziału w projektach ze środków EFS nakierowanym na aktywizację społeczną i zawodową. Informują o możliwości skorzystania - po opuszczeniu placówki - z pomocy psychologa, pedagoga, aktywizują do podjęcia terapii uzależnień. W razie potrzeby wnioskuje o objęcie programem korekcyjno-edukacyjnym. Ośrodki poza pomocą finansową aktywizują do podjęcia zatrudnienia, kierują do prac społecznie użytecznych, CIS. Zachęcają do kontaktu z doradcą zawodowym.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Żarach (m), stwierdził, że współpraca z zakładami karnymi sprawdza się. Systematycznie otrzymują listy o udzieleniu wsparcia rodzinom skazanych – pracownik socjalny kontaktuje się z rodziną i udziela stosowne wsparcie – świadczenia pieniężne, niepieniężne oraz praca socjalna.

Jednak większość Ośrodków wskazuje, że jednostki penitencjarne nie powiadamiały ich o terminie opuszczenia placówki przez osadzonych. Pracownicy ośrodka sami występują do jednostek penitencjarnych o informację, czy w placówce odbywają karę osoby z terenu ich gminy (Kolsko, Zwierzyn). Często, o fakcie pobytu w zakładzie penitencjarnym, Ośrodek dowiadywał się w środowisku, lub w momencie zgłoszenia osoby po pomoc.

VI. Dobre praktyki.

Poniżej znajdują się „dobre praktyki”, które wypracowały jednostki na rzecz skutecznego wsparcia osób skazanych i ich rodzin. Są to działania, które należy przedstawiać w szerszym znaczeniu, które nie rzadko mogą być motywacją oraz inspiracją dla innych jednostek.

- grupa kierowników Ośrodków Pomocy Społecznej Powiatu Gorzowskiego, wypracowała metody pracy z osobami opuszczającymi zakłady karne oraz areszty śledcze. Porozumienie – 05 lipca 2017r. - określa zasady współpracy pomiędzy Zakładem Karnym w Gorzowie Wlkp. a Ośrodkami z Powiatu Gorzowskiego, zgodnie z wytycznymi Listu Intencyjnego.
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze zawarł porozumienie z Aresztem Śledczym w Zielonej Górze. Areszt Śledczy jest partnerem w Programie Przeciwdziałania Przemocy oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Zielonej Górze na lata 2017 – 2020. W programie realizowany jest program korekcyjno – edukacyjny „Program resocjalizacji na podstawie programu interwencyjnego dla sprawców nadużyć w rodzinie według modelu Duluth”. Pracownicy obsługujący Procedury „Niebieskie Karty”, po uzyskaniu wiedzy o aresztowaniu osoby podejrzewanej o stosowanie przemocy, zwracali się z wnioskiem o objęcie programem korekcyjno – edukacyjnym. W 2017 roku wsparcia i pomocy z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego udzielono osobom w 42 rodzinach.
- Aktywnie prowadzona praca socjalna przez pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzinie. W ramach pracy socjalnej, osoby opuszczające zakład karne uzyskują wsparcie w zakresie readaptacji społecznej. Również wzmacniano więzi rodzinne w celu odzyskiwania zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie (readaptacja społeczna). Ośrodek nawiązał współpracę z kuratorami sądowymi, w celu pomocy w adaptacji społecznej osobom opuszczającym zakład karny. Byli więźniowie otrzymują również produkty żywnościowe przekazane przez Fundację „Pomoc i Nadzieja” oraz Stowarzyszenie „Nasza Wieś. Tradycja Przyszłość”. Są kierowane również do Centrum Profilaktyki Uzależnień, w celu uzyskania wsparcia psychologicznego, w związku z uzależnieniem od alkoholu. Są informowani także o grupach wsparcia, grupach edukacyjnych i grupach AA. Nawiązano współpracę z kuratorami sądowymi, w celu pomocy w adaptacji społecznej osobom

opuszczającym zakład karny. W ramach współpracy z PUP w Świebodzinie, sprawa aktywizacji zawodowej ww. osób jest monitorowana.

Podsumowanie, wnioski.

Z danych statystycznych wynika, że spada liczba osób wymagających pomocy z powodu trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Wynika to przede wszystkim z prowadzonej w coraz szerszym zakresie współpracy pomiędzy Ośrodkami Pomocy Społecznej a Administracją Zakładów Karnych. Nadal nie wszystkie jednostki mogą liczyć na wsparcie administracji zakładów karnych – jednak z roku na rok sytuacja się poprawia. Wszystkie jednostki penitencjarne działające na terenie województwa lubuskiego zawarły porozumienia o współpracy z właściwymi miejscowo ośrodkami pomocy społecznej (Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Nowa Sól, Lubsko, Nowogród Bobrzański, Gubin, Międzyrzecz, Słonek). Wszystkie ww. porozumienia zawierają ustalenia dotyczące spotkań pracowników socjalnych ze skazanymi – indywidualnie bądź grupowo. Nieliczne Ośrodki występują do zakładu karnego o informację o terminie opuszczenia zakładu karnego przez osoby skazane (tylko w przypadku, gdy taką wiedzę posiadają). Nadal nie jest do końca uregulowana kwestia zawiadamiania ośrodka pomocy społecznej, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby opuszczającej zakład karny.

Notuje się spadek liczby rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej, w tym liczby osób skazanych ubiegających się o pomoc po opuszczeniu zakładu karnego, oraz liczby rodzin, którym udzielono pomocy na wniosek osoby skazanej. Notuje się również spadek skazanych powracających do rodzin, oraz skazanych, którzy otrzymali pracę. W zakresie działań podejmowanych przez pracowników socjalnych Ośrodków Pomocy Społecznej – występują trudności w planowaniu pracy z osobą opuszczającą zakład karny. Trudności zaobserwowano w rozpoznaniu potrzeb, konstruowaniu planu, ocenie jego założeń. Ośrodki udzielają pomocy na wniosek klienta głównie w formie świadczeń pieniężnych i pomocy rzeczowej. Ważne jest, aby udzielana pomoc nie była tylko doraźnym wsparciem (zasilek, posiłek, odzież), ale również opierała się na aktywnych formach pomocy umożliwiających usamodzielnienie.

Wyrażamy przekonanie, że opracowanie takiego dokumentu na poziomie województwa znacznie usprawni szereg oddziaływań na rzecz osób skazanych i ich rodzin nie tylko w zakresie pomocy społecznej, ale również w ramach prowadzonej (zainicjowanej) współpracy z zakładami penitencjarnymi czy też z innymi instytucjami działającymi na rzecz ww. grupy osób.

Wytyczne dla ośrodków pomocy społecznej.

Głównym celem działań na rzecz osób opuszczających zakład karny, a także ich rodzinom, jest stworzenie takich warunków pomocy, które zagwarantują im minimalne bezpieczeństwo społeczne, a także usamodzielnienia się oraz integracji ze środowiskiem otwartym.

Z powyższego opracowania wyłania się kilka podstawowych kierunków, do których w realizacji powyższego celu powinny zmierzać ośrodki pomocy społecznej:

- realizacja założeń listu intencyjnego przez ośrodki pomocy społecznej i zakłady karne, nawiązywanie ścisłej współpracy pomiędzy stronami;
- uregulowanie kwestii współpracy z właściwymi ośrodkami pomocy społecznej wg miejsca zamieszkania skazanego;
- zwiększenie zakresu udzielanego wsparcia osobom po opuszczeniu zakładu karnego w celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tych osób;
- w pracy z klientem stosowanie wszystkich dostępnych narzędzi pracy socjalnej, w tym m.in. kontrakt socjalny, dialog motywujący;
- zwiększenie zaangażowania pracowników socjalnych w udzielenie pomocy klientowi, aby nie czuł się pozostawiony sam z problemem, a w szczególności szybkie reagowanie w przypadku zagrożenia jego bezpieczeństwa;
- umiejętne zidentyfikowanie potrzeb klienta – w celu planowania pomocy klientowi - usamodzielnienie, integracja ze środowiskiem, podjęcie zatrudnienia, udzielenie schronienia, leczenie;
- konieczność wzmocnienia ośrodków w realizacji zadań w oparciu o ustawę o pomocy społecznej – kadrowego, organizacyjnego, merytorycznego;
- prowadzenie pełnej dokumentacji – dowodów w sprawie – potwierdzających podejmowane działania na rzecz osób wymagających wsparcia;
- nawiązywanie ścisłej współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi.